

4. Шевченко О.В. Рухливі ігри і забави. : навч.-метод. посіб. Видання 3-є перероблене і доповнене. Харків: ФОП Озеров Г.В., 2017. 140с.

REFERENCES

1. Vashchenko, O. M. (2007). Formuvannia umin i navychok zdorovogo sposobu zhyttia uchniv 1–4 klasiv shkil-internativ [The forming of habits and skills of the 1st–4th formers’ of boarding schools healthy way of life]. Extended abstract of candidate’s thesis, The Institute of the problems of upbringing of the APS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

2. Krutsevich, T. Yu., Pangelova, N. Ye., Kryvchikova, O. D. et al. (2017). Teoriia i metodyka fizychnoho vihovannia [Theory and methods of physical education]. (Vols. 1–2). Krutsevich, T. Yu. (Ed.). (2nd ed., rev.). Olimpiiska literatura, Kyiv, Ukraine.

3. Tsos, A. V. and Dedeliuk, N. A. (2014). Istoriia fizychnoho vykhovannia na terenakh Ukrainy z naidavnishykh chasiv do pochatku XIX st. [The history of physical education on the territory of Ukraine from the ancient times till to beginning of XIX century]. Skhidnoievrop. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, Lutsk, Ukraine.

4. Shevchenko, O. V. (2017). Rukhlyvi igry i zabavy [Motional games and funs] (3rd ed., rev.). FOP Ozerov G.V., Kharkiv, Ukraine.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ШЕВЧЕНКО Ольга Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання Центральноукраїнського

державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх фахівців галузі фізичного виховання і спорту.

МЕЛЬНИК Анастасія Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

SHEVCHENKO Olga Vladimirovna – candidate of pedagogical sciences, associate professor, head of the department of theory and method of physical education of the Central Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko.

Circle of research interests: professional training of future specialists in the field of physical education and sports.

MELNIK Anastasia Aleksandrovna – candidate of pedagogical sciences, associate professor of the theory and methodology of physical education of the Central Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko.

Circle of research interests: professional training of future teachers of physical culture.

Дата надходження рукопису 02.04.2019р.

УДК 159.922

ШИШОВА Інна Олексіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної освіти і здоров’я людини Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID ID 0000-0002-7716-6178
e-mail: InnaSara@i.ua

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ПРАЦІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Дітьми з особливими потребами в Україні в даний час прийнято вважати тих дітей, у яких наявне відставання у психофізичному розвитку внаслідок порушення діяльності різних або декількох аналізаторів (зорового, слухового, рухового, мовленнєвого), а також внаслідок органічного ураження центральної нервової системи (ЦНС). Термін використовується у психолого-педагогічній літературі для широкого визначення категорії дітей, які потребують спеціальної освіти. Кількість таких дітей в усьому світі зростає з кожним роком (в Україні, за даними ПМПК, це понад 11 % дитячого населення держави). Вони потребують створення особливих умов життя та отримання освіти. Особливості їх психічного розвитку, соціалізації, особливостей набування знань, умінь, навичок досліджують такі науки як дефектологія, складовими якої є олігофренопедагогіка, сурдопедагогіка,

тифлопедагогіка, логопедія, спеціальна психологія та інші.

Внаслідок особливостей, пов’язаних зі станом здоров’я, психіки, розумового розвитку, стану аналізаторів, нервової системи, ця група громадян є надзвичайно уразливою щодо впливів з боку як макро-, так і мікросоціуму. Їм набагато складніше пристосуватися до умов суспільства, побудувати стратегію і тактику власного життєвого шляху, оволодіти навіть нескладними знаннями, уміннями, навичками. Суспільство готове надати цим людям психологічну, педагогічну, соціальну підтримку та супровід. Одним із пріоритетних напрямів державної політики у галузі освіти у наш час є сприяння у реалізації прав на рівний доступ до якісної освіти дітей з особливими потребами. Стратегічним підґрунтям для цього є Конвенція ООН про права інвалідів, ратифікована Україною у 2008 році, Конвенція ООН про права дитини, Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей, Національна стратегія

розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Державний стандарт початкової освіти для дітей з особливими потребами тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомими і значущими є дослідження Г. Дульнєва, Ж. Шиф, В. Петрової, К. Турчинської, А. Висоцької, в яких доведено високу ефективність корекційного навчання, внаслідок якого відбуваються позитивні зміни в розвитку психіки, соціальної адаптації цих дітей.

Традиційно класична дефектологія приділяла велику увагу трудовому вихованню дітей з особливими освітніми потребами, відмічаючи, що правильно організована праця створює сприятливі умови для професійного самовизначення учнів, сприяє розвитку творчості і конструкторських здібностей, морально-вольових якостей, культури праці. У праці формується інтерес до професії [5, с. 433]. В перші два десятиліття ХХІ століття в Україні затверджено важливі нормативні документи, спрямовані на удосконалення роботи спеціальних шкіл та інклюзивної освіти («Закон про школу», «Державний стандарт освіти для спеціальної школи», «Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів», «Проект положення про спеціальну школу»), що є принциповим для розробки змісту освіти та методичного забезпечення навчального процесу. Психолого-педагогічні дослідження В. Бондаря, А. Висоцької, І. Кущенко, Г. Мерсіянової, К. Рейди, О. Хохліної, О. Чеботарьової дозволяють більш глибоко розглядати теорію та практику праці як фактору соціальної адаптації.

Теоретико-методологічні основи дослідження соціальної адаптації закладено в наукових дослідженнях М. Вебера, Ч. Дарвіна, Р. Дарендорфа, Е. Дюркгейма, А. Дюссера, Е. Еріксона, А. Маслоу, Р. Мертона, Дж. Міда, І. Павлова, Т. Парсонса, Ж. Піаже, К. Роджерса, Г. Спенсера, Г. Гарда, О. Ухтомського, В. Франкла, З. Фрейда, Е. Фромма та ін. Праці вчених присвячено вивченню загальних проблем соціальної адаптації людини.

Має місце досить велика кількість досліджень окремих аспектів соціальної адаптації осіб з розумовою відсталістю. Це праці А. Воробця, Н. Максимової, М. Матвєєвої, К. Мілютіної, В. Пісун, В. Синьова, В. Сорочинської, О. Хохліної, в яких глибоко проаналізовано можливості створення психолого-педагогічних умов з метою здійснення корекційного впливу на розвиток дітей з порушеннями інтелекту та визначено, що соціальна адаптація є процесом і результатом досягнення особистістю або соціальною спільністю ідентичності із соціальним середовищем у поєднанні з усвідомленням себе як його органічної частини й активним прийняттям середовищем прагнення до такої ідентичності, в основі якого лежать соціальні, психологічні та соціально-психологічні механізми. «Процес соціальної адаптації включає в себе соціальну реабілітацію, але не зводиться до неї. Основою всіх реабілітаційних заходів є апеляція до особистості індивіда, відновлення його втрачених чи

послаблених суспільних зв'язків і відносин унаслідок інвалідності. Однак для досягнення соціальної адаптації цього замало. Специфіка адаптаційного процесу за участю осіб з розумовою відсталістю полягає в тому, що для досягнення позитивного результату акцент повинен зміститися із суб'єкта на об'єкт адаптації. Суспільство повинно не тільки спостерігати за прагненням індивіда щодо досягнення ідентичності з ним, а й бути готовим прийняти таке прагнення, усіляко сприяти його реалізації» [1, с. 8-9].

Теоретико-методологічні аспекти соціальної роботи з розумово відсталими особами вивчали Н. Бастун, З. Баторі-Тарці, А. Капська, Р. Кравченко, Ш. Рамон, А. Самсонюк, Л. Сідельник, а моделі соціальної реабілітації – І. Антонюк, В. Ляшенко, В. Мартинюк, А. Шевцов. Питання підготовки фахівців для роботи із розумово відсталими людьми висвітлено в працях В. Золотоверх, В. Сидорова, В. Тищенко, С. Трикоз, К. Хопкінса.

Вивченню тенденцій розвитку демографічної ситуації та її впливу на формування трудового потенціалу економіки присвячені наукові праці С. Гудзинського, М. Долішнього, Е. Лібанової, І. Лукінова, В. Ярового та ін.

Принциповими для дослідження і сучасної теорії та практики спеціальної освіти є наукові надбання наших земляків Г. Костюка, В. Сухомлинського, І. Ткаченка, фундаторів психолого-педагогічної науки в Україні, які значну частину свого творчого доробку присвятили аналізу особливостей навчання та розвитку дітей з особливими потребами та ролі праці у становленні особистості дитини. Серед інших вагомих питань, розглянутих у їхніх працях, принциповим є те, що дітям із порушеннями інтелектуального розвитку притаманна недостатня узагальненість і конкретність пізнавальних процесів, обмеженим є вплив знань, набутих у словесній формі, на загальний перебіг їх розумового розвитку, водночас у цілому успіхи цих дітей у засвоєнні знань і у розумовому розвитку у результаті навчання є дуже значними, а особливо велике значення має правильно організоване, корекційно-спрямоване спеціальне навчання і виховання, адекватне можливостям дитини, яке спирається на зону її найближчого розвитку [6, с. 385].

Таким чином, в усьому прогресивному світі і в Україні зокрема науковці та практики прагнуть глибоко проаналізувати потреби та можливості як суспільства, так і його конкретних інституцій щодо оптимізації перебування в суспільстві людей з особливими потребами.

Метою статті є проаналізувати соціальну адаптацію дітей з особливими освітніми потребами засобами праці.

Методи дослідження: аналіз нормативно-правових документів, здобутків вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків; порівняння, систематизація, узагальнення теоретичних даних тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. В «Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» магістральним напрямом розвитку сучасної української освіти окреслено рівний доступ до якісної освіти всіх громадян, у тому числі й осіб з особливими потребами [2, с. 69].

Вирішальна роль у корекції розвитку і становлення особистості з особливими потребами належить праці. Праця передбачає цілеспрямований процес формування у дітей трудових навичок і вмінь, поваги до праці дорослих, звички до трудової діяльності. Включення у колективну виробничу працю за умов її правильної його організації є переломним періодом у житті учнів з особливими освітніми потребами, адже їх таким чином вводять до системи суспільних відносин, що вимагають співпраці, вимогливості, довіри та взаємодопомоги [4, с. 225].

Г. Мерсіяною, автором дослідження професійно-трудового навчання у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для розумово відсталих дітей, відмічено та підкреслено освітню (засвоєння професійних знань та набуття практичних умінь) та корекційну (виправлення порушень психофізичного розвитку) спрямованість змісту професійно-трудового навчання. На базі змісту професійного навчання із спеціальностей із швейної, столярної, слюсарної, картонажно-палітурної, будівельно-малярної, шевської справи та із сільського господарства, килимарства, лозоплетіння тощо є достатня можливість для здійснення корекції інтелектуальних та фізичних недоліків цієї категорії школярів. «Це, насамперед, розвиток усіх видів мовлення, пам'яті, просторового орієнтування, мислення, загальнотрудових умінь, естетичного смаку, збагачення уявлень, корекція та розвиток конструктивної діяльності учнів, дрібної моторики тощо» [3, с. 14].

А. Воробець, аналізуючи особливості соціальної адаптації осіб з розумовою відсталістю, пише, що стратегія соціальної адаптації особи з розумовою відсталістю в мікросередовищі повинна будуватися з урахуванням цієї особливості шляхом формування соціально значущих особистісних якостей на основі засвоєння суспільних норм та досвіду правильної поведінки. «Процес соціальної адаптації особи з розумовою відсталістю тісно пов'язаний з особистісним досвідом, якого вона може набути лише через діяльність – внутрішню та зовнішню активність, що регулюється усвідомленою метою. Формування соціальної складової адаптаційного потенціалу осіб з розумовою відсталістю повинно відбуватися шляхом інклюзивної освіти, розвитку навичок самообслуговування й підготовки до життя в громаді» [1, с. 12-13].

Людина, яка працює, виконуючи різноманітні види діяльності, вдосконалює свою особистість, душевний і духовний розвиток, психіку. Особливо позитивну психотерапевтичну дію здійснює виконання тієї трудової діяльності, яка підвищує настрій. Під час праці відбувається знайомство дітей

з народними ремеслами. «Організація творчої праці дітей із особливостями розвитку є важливим чинником соціалізації особистості, корекції їхнього розвитку. Порівняно високі можливості розвитку розумових процесів на уроках праці можна пояснити тим, що у вирішенні трудового завдання учні діють у відповідності зі своїм бажанням, а не тільки виконують волю педагога. Цим же фактором значною мірою визначається ефективність як морального і фізичного, так і естетичного виховання школярів за допомогою трудового навчання» [5, с. 434-435].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок.

1. Діти з особливими потребами внаслідок пригнаним їм особливостям потребують створення особливих умов для розвитку, оптимального та позитивного для них, їхніх родин та суспільства в цілому. У зв'язку із загальною тенденцією зростання інтересу до людини, її внутрішнього світу, на початку ХХІ століття змінюється розуміння суті, інакше починає оцінюватися значення гуманістичного підходу до досліджень проблеми інклюзії дитини із порушеннями розвитку у життя суспільства.

2. Соціальна адаптація дітей з особливими потребами є одним із завдань сучасної системи освіти.

3. Важливою складовою психолого-педагогічного супроводу цієї групи осіб є праця, під час якої всі учасники процесу соціальної адаптації можуть отримати умови для найбільш ефективної реалізації збережених та корекції порушених функцій.

4. Трудове виховання у корекційній педагогіці та спеціальній психології має значний всебічний потенціал.

5. Суспільство в цілому тільки вииграє, якщо вчасно і ефективно долучатиме людей з особливими потребами до тих видів праці, які дозволять їм перебувати в психологічно та економічно привабливому для них середовищі.

Перспективи подальших наукових розвідок передбачають дослідження особливостей соціальної адаптації дітей з особливими потребами за кордоном.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Воробець А. Ю. Соціальна адаптація осіб з розумовою відсталістю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : 22.00.04. Запоріжжя, 2011. 20 с.
2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2016. 448 с.
3. Мерсіянова Г. М. Професійно-трудове навчання у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для розумово відсталих дітей: посібник. К.: Педагогічна думка, 2012. 80 с.
4. Шишова І. О. Концепт «трудове виховання» у системі психолого-педагогічної підготовки студентів в умовах інклюзивної освіти. *Наукові записки. Педагогічні науки*. Кіровоград, 2014. Вип. 131. С. 221–226.
5. Шишова І. О. Творча праця як складова психокорекційної діяльності. *Ідеї гуманної педагогіки та сучасна система інклюзивного навчання* : зб. матеріалів

Всеукр. науково-метод. конференції, присвяченої 97-річчю від дня народження В. Сухомлинського, 29–30 вересня 2015 р. Кіровоград : Ексклюзив-систем, 2015. С. 431–436.

6. Шишова І. О. Феномен Г. С. Костиюка і сучасна корекційна освіта. *Наукова спадщина Григорія Костиюка і сучасні проблеми особистісно орієнтованої освіти*: зб. матер. Всеукр. науково-метод. інтернет-конфер. Кіровоград : Ексклюзив-Систем, 2016. С. 383–393.

REFERENCES

1. Vorobets, A. Yu. (2011). *Sotsialna adaptatsiia osib z rozumovoiu vidstaliu* [Social adaptation of persons with mental retardation] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. sotsiol. nauk : 22.00.04. Kласych. pryvat. un-t., Zaporizhzhia, Ukraine.

2. *Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini* (2016) [National report on the state and prospects for the development of education in Ukraine] / Nats. akad. ped. nauk Ukrainy ; za zah. red. Kremenia, V. H. Pedahohichna dumka, Kyiv, Ukraine.

3. Mersiianova, H. M. (2012). *Profesiino-trudove navchannia u spetsialnykh zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladakh dlia rozumovo vidstalykh ditei* [Professional and labor training in special general educational institutions for mentally retarded children] : posibnyk. Pedahohichna dumka, Kyiv, Ukraine.

4. Shyshova, I. O. (2014). *Kontsept «trudove vykhovannia» u systemi psykhologo-pedahohichnoi pidhotovky studentiv v umovakh inkliuzyvnoi osvity* [Concept «labor education» in the system of psychological and pedagogical preparation of students in the conditions of inclusive education]. *Naukovi zapysky. Pedahohichni nauky*. Kirovograd, Ukraine, №131, 221–226.

5. Shyshova, I. O. (2015). *Tvorcha pratsia yak skladova psykhokorektsiinoi diialnosti* [Creative work as a component of psycho-correctional activity]. *Idei humannoї pedahohiky ta suchasna systema inkliuzyvnoho navchannia* : zб. materialiv Vseukr. nauково-метод. konferentsii, prysviachenoi 97-richehiu vid dnia narodzhennia V. Sukhomlynskooho, 29–30 veresnia 2015. Kirovograd, Ukraine.

6. Shyshova, I. O. and Fenomen, H. S. (2016). *Kostiuka i suchasna korektsiina osvita* [The phenomenon of GS Kostiuks and modern correctional education]. *Naukova spadshchyna Hryhoriia Kostiuka i suchasni problemy osobystisno oriientovanoi osvity*: zб. mater. Vseukr. nauково-метод. internet-konfer. Kirovograd, Ukraine, 383–393.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШИШОВА Інна Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної освіти і здоров'я людини Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія та методика спеціальної освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHYSHOVA Inna Oleksiyivna – candidate of pedagogical sciences, associate professor, associate professor of the department of special education and health of the person of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of research interests: the theory and methods of special education.

Дата надходження рукопису 08.04.2019р.

УДК 372.833.1:159,9

ЮРЖЕНКО Володимир Васильович –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики технологічної освіти та комп'ютерної графіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

ORCID ID 0000-0002-4184-8900

e-mail: v_iurzhenko@ukr.net

ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТА І STEM-ОСВІТА: ЇХ ПРОТИЛЕЖНОСТІ Й ФЕНОМЕНОЛОГІЧНІ ПАРАЛЕЛІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Потрібно зазначити, що завдання, які стоять перед технологічною освітою в основній школі й STEM-освітою суттєво різняться. Ця різниця в тому, що STEM-освіта ставить своїм завданням феноменологічне ознайомлення дитини з природними явищами, які потім реалізуються у вигляді техніко-технологічних і конструктивних рішень та розв'язуються через універсальний логічний апарат – математичну науку. І відбувається це все з пізнавальною метою. У технологічній освітній галузі стоять інші дидактичні завдання. Основним завданням технологічного освітнього напрямку є формування творчого підходу до своєї діяльності, осмислення отриманих когнітивним методом знань і вмінь (компетентностей), творче їх

переосмислення для використання в швидкозмінних умовах плину сучасного життя, діяльності, зокрема і майбутній виробничій сфері [7].

Відтак можна провести паралелі з доволі поширеним у індустріальну добу розвитку суспільства політехнічним підходом до формування змісту освіти. При реалізації «прямого» і «зворотного» (*власна термінологічна подача – В.Ю.*) політехнізму відбувався процес, майже подібний на STEM-освіту, однак відмінність була у тому, що а разі вибору політехнічного навчання, перед освітнім процесом ставились завдання, потрібні лише тодішньому ідеологізованому суспільству, які насправді не враховували потреб і схильностей самої дитини. Натомість, наразі в основу освітньої політики держави нині поставлені